

sów technologicznych oraz parametry ilościowe i jakościowe materiałów.

W łącznym ujęciu książka prof. Filipovici obejmuje 1044 strony oraz 1186 rysunków, fotografii i wykresów. Stanowi ona dzieło o ujęciu szerszym i głębszym niż podręcznik dla studentów. Zawarte w niej tablice systematyczne i klasyfikacyjne oraz zbiory fotografii dają studentowi pogląd na całokształt zagadnienia dla naukowca i praktyka stanowią zestaw kryteriów do identyfikowania drewna i prowadzenia analizy porównawczej. Omawiany podręcznik jest nowym ogniwem i poważnym wkładem w rozwój światowej nauki drzewnictwa.

Język rumuński jest w Polsce mało znany. Mimo to dzieło prof. J. Filipovici powinno się znaleźć w bibliotekach instytutów badawczych i katedr specjalistycznych, gdyż język tablic, wykresów i fotografii jest dla naukowca zawsze dostępny — a w dziedzinie badań, systematyki zagadnień i analizy porównawczej książka ta może oddać nieprzeciętne usługi.

Franciszek Krzysik

A. Tölgyek. Dąbrowy. Opracowanie zbiorowe pod redakcją doktora Béla Keresztesi. Wydawnictwo Akademiai Kiado, Budapeszt, 1967 r., s. 456; rys. fot., map i grafików — 209; tabel — 147.

Ostatnio leśnicy węgierscy otrzymali bardzo ciekawe i dobrze opracowane wydawnictwo w ramach serii monograficznych wydawanych przez Departament Rolnictwa Węgierskiej Akademii Nauk. Poświęcone jest ono, w bardzo szerokim pojęciu, dębom rosnącym w lasach węgierskich. Omówiono tu zarówno elementy geografii tego rodzaju, bardzo szeroko różne aspekty hodowlane i użytkowania. Nie pominięto również opisów dendrologicznych, danych dendrometrycznych, mechanizacji prac i ochrony dębów; zagadnieniom tym poświęcono odrębne rozdziały. Opracowanie oparto w dużym stopniu na badaniach własnych, leśników węgierskich, a więc w wielu przypadkach można je traktować jako źródłowe. Wartość wydawnictwa podnosi jego bogata szata graficzna oraz liczne opracowania tabelaryczne. Całość materiału została przedstawiona w dziesięciu rozdziałach; każdy rozdział ma charakter odrębnego artykułu opracowanego w niektórych przypadkach nawet przez pięciu autorów; na zakończenie każdego rozdziału podano bogaty spis literatury. Na końcu książki umieszczono obszerne streszczenie w języku węgierskim, spis tabel, indeks nazwisk

i indeks rzeczowy. Spis rozdziałów w języku węgierskim, rosyjskim i angielskim podano na początku.

Omawiane opracowanie ma charakter monograficzny i poświęcone jest przede wszystkim dziewięciu gatunkom dębów występujących w lasach węgierskich, z tym, że główny nacisk położono na dostarczenie materiałów dotyczących trzech głównych węgierskich gatunków lasotwórczych: *Q. pedunculata*, *Q. ssesilis* i *Q. cerris*. Przy omawianiu gatunków obcych, zaaklimatyzowanych w lasach węgierskich, dużo miejsca poświęcono *Q. borealis*.

We wstępie, opracowanym przez redaktora monografii B. Keresztesi, omówiono znaczenie różnych gatunków dębów dla gospodarki narodowej Węgier i niektóre aspekty polityki gospodarczej w stosunku do omawianych gatunków. Autor podkreśla, że węgierskie warunki przyrodniczo-leśne sprzyjają rozwojowi dębów. Gorzej przedstawia się sprawa jego przerobu, ponieważ odbiorcy przyjmują tylko drewno wysokiej jakości. Najwięcej problemów jest z przerobem dębu burgundzkiego (*Q. cerris*) w związku z niską jego wartością i jakością techniczną. Wysoko cenionymi natomiast gatunkami jest dąb szypułkowy i bezszypułkowy. Ogółem dąbrowy na Węgrzech zajmują 43,5% powierzchni leśnej (424 548,62 ha), w tym 17,5% małowartościowych drzewostanów dębu burgundzkiego; jednak planuje się zmniejszenie udziału tego gatunku do 10,5%, głównie przez zwiększenie udziału dębu szypułkowego i bezszypułkowego. W drzewostanach zakładanych na terenach nieleśnych udział dębu wynosi obecnie 10%, a projektuje się zwiększenie tego udziału do 20%.

Zasadniczą część omawianej monografii można podzielić na sześć głównych działów: botaniczny, hodowlany, dendrometryczny, użytkowanie, mechanizację prac i ochronę. W dziale botanicznym ujętym w jednym rozdziale i opracowanym przez Vilmosa Mátyásá podano opisy dziewięciu, podstawowych dla leśnictwa węgierskiego gatunków dębów i dwa gatunki obce, które w przyszłości mogą mieć większe znaczenie przy kształtowaniu drzewostanów. Największy nacisk położył autor na trzy podstawowe gatunki — dąb szypułkowy, bezszypułkowy i burgundzki. Podano tu również zasięgi różnych gatunków dębów i ich rozprzestrzenienie w WRŁ. Materiały zawarte w tym rozdziale, o znacznej wartości teoretycznej, w prak-

tyce produkcyjnej leśników polskich nie mają większego znaczenia.

Bardzo szeroko rozbudowany jest dział hodowlany. Składa się on z pięciu odrębnych rozdziałów i zajmuje ponad 200 stron. Są to rozdziały: Siedliska dębowe (opracowanie zbiorowe pod redakcją Imre Babosa), Selekcja dębów (autor Vilmos Mátyas), Nasiennictwo (autor Vilmos Mátyas), Szkółkarstwo (autor László Papp) oraz Odnowienie i pielęgnacja drzewostanów dębowych (opracowanie zbiorowe pod redakcją Antala Majera). Materiały zawarte w tym dziale są w dużym stopniu oparte na badaniach własnych naukowców węgierskich. Mimo, że węgierskie warunki przyrodniczo-leśne dość znacznie różnią się od warunków polskich, znaczna część zawartych tu informacji może być wykorzystana w produkcji w naszych dąbrowach, a szczególnie w naszym doświadczalnictwie leśnym. Szczególną wartość mogą mieć dane związane z selekcją dębów, nasiennictwem i pielęgnacją drzewostanów. Najmniejsze stosunkowo znaczenie dla polskiej praktyki leśnej ma rozdział omawiający siedliska dębowe, chociaż i tu materiały dotyczące wpływu ściółki dębowej na jakość gleb ma duże znaczenie teoretyczne i praktyczne. Ogólna tendencja, która przebiega ze wszystkich rozdziałów tego działu, to popieranie w drzewostanach dębu szypułkowego i bezszypułkowego, a ograniczenie udziału dębu burgundzkiego; w niektórych przypadkach, na przykład na aluwiach rzecznych, dęby powinny ustąpić miejsca plantacjom topolowym.

Interesujący i wartościowy jest dział dendrometryczny ujęty w jednym, dość obszernym rozdziale, opracowanym przez autorów po redakcją Rezső Solymosa. Wartość tego rozdziału wynika przede wszystkim z podania w nim tablic zasobności i tablic przyrostu dla głównych węgierskich gatunków dębów. Dotychczas używane w lasach węgierskich tablice miąższości Schwappa i tablice przyrostowe Greiner'a okazały się mało przydatne, co zmusiło naukowców-leśników węgierskich do opracowania tablic dostosowanych do krajowych warunków. Materiały zawarte w tym dziale mogą mieć znaczenie teoretyczne dla polskich placówek naukowych.

W omawianej monografii szeroko ujęto zagadnienia związane z użytkowaniem w drzewostanach dębowych. W zasa-

dzie problemom tym poświęcono jeden, największy rozdział opracowany przez kilku autorów pod redakcją Antala Dèrföldi. Wiele elementów z użytkowania zawartych jest jednak we wszystkich innych rozdziałach, a szczególnie we wstępie, przy omawianiu trzebieży i w rozdziale poświęconym mechanizacji prac; w tym ostatnim poruszono wyłącznie zagadnienia związane z organizacją i technologią prac przy pozyskaniu drewna, w innych — z nauką o surowcu drzewnym. W zasadniczym rozdziale poświęconym użytkowaniu poruszono wszystkie zagadnienia, które zgodnie z polskimi zwyczajami wchodzi w skład tej dyscypliny; układ materiału jest identyczny z układami naszych podręczników użytkowania.

W rozdziale zatytułowanym „Użytkowanie dębów”, na wstępie omówiono rozmiar pozyskania drewna dębowego, układ sortymentów dębowych i znaczenie poszczególnych gatunków w produkcji drewna o znaczeniu przemysłowym. Następnie, w oparciu o wyniki badań węgierskich i zagranicznych omówiono zwięźle budowę anatomiczną i skład chemiczny drewna dębowego, nieco szerzej jego własności fizyczne i mechaniczne oraz najważniejsze jego wady i wpływ tych wad na jakość sortymentów. Dość dużo uwagi poświęcono w tym rozdziale zagadnieniom związanym z możliwością przeznaczenia drewna na różne sortymenty, z tym, że główny nacisk położono na możliwość wykorzystania przemysłowego dębu szypułkowego, bezszypułkowego i burgundzkiego.

Rozdział poświęcony użytkowaniu zakończony jest opisem procesu technologicznego i organizacji pracy przy pozyskaniu drewna w dąbrowach oraz zrywce drewna w różnych warunkach terenowych. Liczne tabele i rysunki podnoszą wartość tego rozdziału, a jednocześnie znacznie ułatwiają korzystanie z danych w nim zawartych. Część poświęcona metodom ścinki i zrywki jest najbogaciej ilustrowana.

Materiały zawarte w rozdziale „Użytkowanie dębów” prawie w całości można wykorzystać praktycznie w naszych dębowych gospodarstwach leśnych. Wiele partii materiału, szczególnie związanego z opisem jakości technicznej drewna dębowego i sortymentacją, może mieć dla nas również wartość teoretyczną przy organizacji prac badawczych.

Interesujące dane zawarto w rozdziale poświęconym mechanizacji prac leśnych w dąbrowach, który opracował László Szepesi. Materiały tu zawarte mogą być w całości wykorzystane w naszej praktyce leśnej i przez racjonalizatorów. Podano tu liczne opisy techniczne maszyn i urządzeń, które mają zastosowanie przy wszystkich pracach w dąbrowach, zarówno hodowlanych jak i przy pozyskaniu drewna i jego transporcie. Dużą wartość mają dane dotyczące procesów technologicznych prac zmechanizowanych i analizy efektywności zastosowania urządzeń mechanicznych, mimo, że opisów tych nie można uważać za pełne. Główny nacisk położył autor na opis maszyn i urządzeń, przede wszystkim produkcji węgierskiej. Ciekawostką z naszego punktu widzenia jest uwzględnienie naszych pilarek spalinowych BK-3 i BK-3a, które autor umieszcza wśród najlepszych pił obecnie produkowanych.

Monografię kończy rozdział opracowany przez kilku autorów pod redakcją Huberta Pagony poświęcony szkodnikom dębów i metodom walki z nimi.

W sposób zwięzły omówiono tu szkody wywołane przez czynniki biotyczne i abiotyczne w trakcie wszystkich stadiów rozwojowych dębów; główną uwagę poświęcono czynnikom biotycznym. Dane zawarte w tym rozdziale oparte są zarówno na wynikach badaczy węgierskich, jak i na licznej literaturze zagranicznej (135 pozycji). W związku z tym, że szkodniki dębów w Polsce i na Węgrzech w zasadzie są te same, materiały zawarte w tym rozdziale mogą mieć duże znaczenie teoretyczne i praktyczne dla naszego leśnictwa.

Ogólnie można ocenić, że omawiana monografia ma dużą wartość teoretyczną i praktyczną również dla leśnictwa polskiego. Brak podobnego opracowania w języku polskim, w pełni dostosowanego do naszych warunków przyrodniczo-leśnych i gospodarczych jest dość silnie odczuwany. Z tego powodu można by nawet sugerować celowość dokonania przekładu całości lub najważniejszych części omawianego opracowania.

Zbigniew Laurów